

VIII. POTREFIZMI I JALIZMI

Uz zbirku aforizama Željka Kovačića

Kratkopisi (1995.)

Podravske so Sesvete jeno od najistočneši mest kajkavskoga područja, a Sesvečani pak cejnjeni i poznati čuvari i promicatelji domače baštine – kak folklorne, tak i one stari športov. Jeden od ni je i Želko Kovačićev, pučkoškolski učitelj, fpučenik i znalec starodrevni običajov, šeg, navad, vrli narodoznanec, ali i pisec.

Pajdaš je i Đuroka Picoka, čija je pak naklada (Naklada Đuroka Picoka) zaživela baš s Kovačićevom knjižičkom »Šege i navade Podravine« (1989.), vu koje so po sesvečki opisana stara vračejna, coprajna, veruvajna i igrajna. Inače, leta 1977. Želku je v Koprivnice tiskana i basnozbirkica jenostavnoga naslova »Basne«, pisana štokavskem. Rani osemdeseti bil je član đurđevečke Književne sekcije KUD-a Petra Preradovića. Pisal ne samo o narodne športe, vreč i humoristično prozo, epigrame, pesme, premetalke i aforizme. Svoje je tekste objavljival i v koprivničkomu »Podravskomu zborniku« i jošcer kojegde.

Mene je pak, kakti Đurokovoga dijaka vu negove đurđevečko-kajkavske škole zapalo da Želkove kratkopise prečitam i kak znam i morem – porendam, posložim. Dok sem se prijel nakajnenoga posla, rendajna po tematske sličnosti, saki bi mi čas ov ili on zapis vušel z jene tematske škatule i zdrknol se prama ove ili one. Bilo ji je i nedopovedani, koji se neso dali kumiti pak je za jne trebalo sklepati novo lumero.

Budući da so mi se Želkovi aforizmi pričiniili spodobni na poslovice, *navadna govornya* (Ivok Belostenčev), *pririči* (Pavlek Vitezovičev), *prirečice* (Pero Lukančev), naluknol sem se vu verštat premišlatelov književnosti,

mudroslovov i jezikoslovcev, ne bi li tam naišel na majstora pri kojem bi se nafičil kak sklopiti škatulke iliti ladline za ovakova drobna orečja.

Za poslovico (koja se tak zove pri nam stopram od 19. stoletja po ruski) vele da je precizna izreka kipec koja vuopčava i tipizera sakakve pojavnosti živlejna.⁷⁹ Nu, ni ti premišlateli nemro na zeleno gran z razvrstavajnem poslovic. Kak sem se i sam osvedočil, tematsko je razvrstavajne prežmeko, jel je tema optomgošče prevoska, a ono kaj se oče povedati preširoko. Kakti polurešejne predlaže se slagajne v značejnska pojla. Tak Josip Kekez zagovarja sledeča pojla – povesno, narodoznansko, mudroslovno, politološko, društvoslovno, čovekoslovno, dušoznansko, versko, čudoredno...

Malo je frčneša podela poslovic po načelu gradbe, makar... Tak ondar imamo prave poslovice rečenice, koje so ustrojene dvojčano, tj. jednodelne iliti dvodelne, pričem je vu dvodelnemi navek reč o gradbenomu suodnosu koj se optomgošče pokaže kakti značejnska protimba. Stil poslovic je metaforičen (veli se jeno, a misli na nekaj sasma drugo), zna biti i rime, ponavljajo se slični glasi, oponašajo zvuki i rabi pučka etimologija. Osim pravi poslovic, vu te se oblikece stila računajo i izreke (koje neso tak zaokružene v značejnu, neg više podsečajo na nekoj događaj), poslovic membe iliti dijalogi, pripovetkice, frazeologizmi. Nazadne bi se f poslovic f širšem smislu fteknola kletvašejna, basamegajna, prisege, zaklijnajna...

Tu sem vreč mogel prepoznati i značajke nekoji Želkovi tekstov. Vrpa ji je spodobna na prave poslovic rečenice. I većinom so dvodelne, gde je značejne jenoga dela suprotno značejnu drugoga. Zato sem Želkove tekste najprede podelil vu dve velike škrijne – ono s teksti od jene rečenice i ono s teksti koji imajo dve i više rečenic.

Kak je protimba značejni v okviru jednorečenični tekstov najvidliveša, f prvo i drugo ladico porendal sem tekste koji imajo veznike A i ALI (*Prče se prče, a gde do kraja?! / Znam da se mora vmrti, al bilo bi mi leže da i sused vmerne.*). F trejte ladice so rečenice z AKO (*Kud si pet, tam i šest, ako se već stapljajo.*). Mali je ladlin s teksti gde se veli kaj je bolje od čega, a zove se BORŠE (*Bolje veruvati, neg se osvedočiti. Neje veruval, al se osvedočil brzo.*). Kak vidite, sim ovo je dobežalo z druge škrijne, višerečenične. Peti ladlin zove se SAMO (*Pekla se je leko domoči, samo*

---

⁷⁹ Usp. Kekez (1986).

je kumst z njega ziti.), a šesti JEL, jel se vu njem tumači zakaj je nekak tak kak je (*Gacal je po blatu, jel mu neje pasal suveši put.*). Sedmi je ladlin DOK (*Dok so drugi bistrili vodu, on je navek mutil.*), osmi KAK TAK (*Tak jev imamo rad kak i vrag svoju mater.*), a deveti PAK (*Bil je nočni tič, pak so ga štandari na dnevu vlovili.*). Vu deseti sem ladlin porenal se kaj nesem mogel vu ostale jenorečenične, pak je ondar te ladlin SAKAKov. Jedenajsti ladlin OVAK, ONAK ima vu sebe rečenice brez veznikov, nabrajajna (*Prisekla si je mezinca, dugačkoga jezika ni zeru.*). V dvanajste so ladice OVO I ONO rečenice koje veže i (*Došel je v prave ruke i gda-gda iste osetil na svoje pleče.*).

Eto nas i pri druge škrijne, višerečenične. Velika ladica ON(I), MI ima dotmar tekstov, gde se navek zna što je što, što smo MI, a što ON(I). Tu se određuje, povachi međa, nameče jeno spram drugoga, kaj zapravo i znači grčka reč aforizem. Druga ladica vu te škrijne ima tekste gde jeden pita, drugi odgovara, iliti pak jeden nekaj veli, a drugi ga popitava. To je i zadna ladica, četnajsta, a vu jne so MEMBICE, spodobne na dijaloške poslovice – kak bi rekel premišlatel Kekez.

Eto, tak sem ti ja, dragi čitatel i čitatelica, porenal Želkove zapise, onak kak (ne)sem znal. Želkovi teksti, kak sem vreč rekel, spodobni so na poslovice, a čitatelstvo koje se oče vu oto samo uveriti, neg se nalukne med virovske poslovice i fraze kaj je 1938. zapisal Pero Lukanec.⁸⁰ Nu, ako Želko nekoje zrnce narodne mudrije i prekrene, brez puno promene v značejnu, ima ji puno s kojemi se ne slaže ili pak vu jne posumla, dopela f pitajne. Ak se gledi te drugi način, ondar se more reči da so kratkopisi Želka Kovačića delatne membe osobnosti pisca z usmenokniževnom baštinom. Ali, brez obzira na Želkovo grablejnje z narodnoga zvirišča, negovi so zapisi v istom hipu i bogačejne, nadodelavajne narodne tradicije. I da nesmo f cajte f kojemi jesmo, naš bi Želko bil jeden od oni brezimeni koji so čez očale pojedinačnoga iskustva zrekli ono opče, zajedničko, sem ludem poznato i važeče. Pozivajoč se na autoritet zgošenoga iskustva poslovic, i novinari v naslove svoji društvenokritički člankov optomgošče premikavajo i premečo poslovice.⁸¹ Nu, dok so poslovice ipak znikle f selske nepismene zajednice, aforizem je osobni iskaz.⁸²

---

⁸⁰ Usp. Lukanec (1938).

⁸¹ Usp. Bošković-Stulli (1983b)

⁸² Usp. Škreb (1986).

Prvo zbirko aforizmov sklepal je pred jeno dve i pol tisuće let grčki vračitel Hipokratuš, a bilo ji je više od četirsto, kuliko ji je otrprikle napisal i naš Želko. Ali dok so Hipokratuševi aforizmi bili naputki za zdravo živlejne i vračejne betegov, Želko vu svojemi pripoveda o falingaj čoveka kakti duševnoga stvora i družinčeta. Podnaslov Želkove zbirke aforizmov, *potrefizmi i jalizmi*, mam je i kluč za razumevajne nijovoga značejna. Oni so z jene strane potrefizmi, jel je pisec š nimi potrefil esencijo, iliti kak bi Belostenec povedal – *jesztvo, bitje* pojedini falingi. Nu na drugo stran to so i jalizmi, jel je z najviše ni štel trefiti vraguššana jala – mržninoga pajdaša, lubavinoga neprijatela. Dočetek pak *-izmi* kniževno-premišlatelske je naravi, jel podseča na ovo drobno kniževno felo – aforizme.

Potrefizmi i jalizmi Želka Kovačiča napisani so na sesvečke kajkavice kaj jim daje posebno protego. Ako se usporede z Želkovemi štokavskemi kratkopisi, ondar se vidi da so ovi drugi tekak bleđi kipec ovi prvi. To je mam i dokaz za poznato čijnenico o kniževnomu tekstu da je stilska sastavnica, a vu jno spada i jezik, važna kuliko i ona sadržajna. Osim toga, moramo se prisetiti i na to da se v jeziku kak vu zrcalu vidi slika sveta pojedine jezične zajednice, tak da je sesvečki kajkavski brez sumne najpotrefleneši jezični sustav za Želkovo mudruvajne.

Ova je knižička f prvom redu kniževni tekst, pak je kniževnomu povosničaru zaveliko kakti jošcer jeden doprinos povesti kniževne fele aforizma, započete (kulko znamo) s Hipokratušom, a nastavlene med ostalemi od engleskoga mudrijaša Francisa Bacona, francuskoga plemiča La Rochefoucaulda, se do nemački govoreći Friedricha Nietzschea i Karla Krausa, al i Pojlaka Stanislawo Jerzyja Leca. Poradi sličnosti ovi tekstov s teksti usmene kniževnosti more se med nimi iskati, najti i opisati odnos usmene i pisane kniževnosti. Kroatisti bi takaj mogli reći kojo o ove aforizme, prije sega o nijovomu mestu f korpusu hrvatskokajkavske pisane reći. Jezikoslovec pak more ove tekste skoristiti kakti tvorivo za opis jezični značajki sesvetske kajkavice (i ne samo ne, neg i ferdinandske i molvarske i konačarske), a narodoznanec mudroslovnoga smera za opis slike sveta i ujludbe jene zajednice čij je član i poklisar Želko Kovačičev. Nu, nadam se da i vi, dragi čitateli, bodete vu ove knižičke našli gdekaj za se. Jel Želko pripoveda z naroda narodu – negda jenoznačno, negda dvoznačno, negda višeznačno. Ali, tak valdar mora biti kad se je odlučil za – kak bi povedal majstor Ivok – *govorenya kratka, ali vnoga zadersavajucha*.⁸³

---

⁸³ Usp. Belostenec (1740).